

Валерія О. Володіна

ІННОВАЦІЙНІ ІНТЕРЕСИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто основні етапи генезису інноваційних інтересів в історії економіки та економічної думки, ідентифіковано їх значення в умовах доіндустріальної, індустріальної та постіндустріальної епох. Доведено, що в умовах постіндустріальної економіки інноваційні інтереси виступають невід'ємною компонентою підприємницької діяльності. Уточнено зміст понять «інноваційні потреби», «інноваційні інтереси» на сучасному етапі соціально-економічного розвитку. Виділено основні види інноваційних інтересів підприємництва. Обґрунтовано синергетичну єдність даних економічних категорій, що в сукупності формують системоутворюючу взаємодію між суб'єктами інноваційної діяльності.

Ключові слова: постіндустріальна економіка; інновації; підприємництво; інноваційні потреби; інноваційні інтереси; інноваційна рента; інноваційна діяльність.

Рис. 2. Літ. 17.

Валерия О. Володина

ИННОВАЦИОННЫЕ ИНТЕРЕСЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье рассмотрены основные этапы генезиса инновационных интересов в истории экономики и экономической мысли. Доказано, что в условиях постиндустриальной экономики инновационные интересы выступают неотъемлемой компонентой предпринимательской деятельности. Уточнено содержание понятий «инновационные потребности», «инновационные интересы» на современном этапе социально-экономического развития. Выделены основные виды инновационных интересов предпринимательства. Обосновано синергетическое единство данных экономических категорий, что в совокупности формирует системообразующие взаимодействия между субъектами инновационной деятельности.

Ключевые слова: постиндустриальная экономика; инновации; предпринимательство; инновационные потребности; инновационные интересы; инновационная рента; инновационная деятельность.

Valeriya O. Volodina¹

INNOVATION INTERESTS OF ENTREPRENEURSHIP AS AN INTEGRAL COMPONENT OF POSTINDUSTRIAL ECONOMY

The article considers the key stages of innovative interests genesis in economic history and history of economic thought. It is proved that in postindustrial economy innovative interests form the integral component of entrepreneurship. The contents of the concepts of "innovation needs", "innovative interests" at the present stage of socioeconomic development are studied. The basic types of innovative business interests are distinguished. The synergistic unity of these economic categories, which together forms the backbone of interaction between the actors of innovation, is grounded.

Keywords: postindustrial economy; innovations; entrepreneurship; innovative needs; innovative interests; innovative rent; innovation activity.

Постановка проблеми. Черговий етап науково-технічної революції, що розгорнувся наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.ст., викликав кардинальні

¹ National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

зміни у системі господарювання, що відобразились у поступовій трансформації економіки, основу якої становить індустріальний спосіб масового виробництва товарів і послуг, в економіку, що базується на накопичених інтелектуальних ресурсах, передових інформаційно-комунікаційних технологіях та постіндустріальному способі виробництва.

Інноваційні орієнтири постіндустріальної економіки сприяли розвитку нових теорій, ідей, технічних проривів, економічних та політичних нововведень, які до цього часу не можна було й уявити. У свою чергу, безперервні прогресивні зміни в різних сферах суспільного життя обумовили появу нових потреб, їх урізноманітнення, примноження та структурне ускладнення. Це стосується не лише особистих потреб споживачів, що виникають й розвиваються у процесі їх життєдіяльності, а й підприємницьких потреб, під якими, як правило, розуміють необхідність забезпечення діяльності суб'єкта господарювання продуктивними силами. В умовах постіндустріальної економіки традиційний для індустріалізму перелік потреб підприємництва (у засобах праці, предметах праці та робочій силі) поповнився новою компонентою – інноваційними потребами, що проєціюються у систему інноваційних інтересів та визначають провідні напрями діяльності фірми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальний фундамент постіндустріального суспільства було закладено ще в другій половині ХХ ст. у працях таких видатних науковців, як Д. Белл [2], Дж. Гелбрейт [13], У. Ростоу [15], Е. Тоффлер [8] та ін. Серед нещодавніх публікацій, що стосуються тематики розвитку інноваційної складової підприємництва в умовах постіндустріальної економіки, особливий інтерес представляють дослідження проблеми формування нової парадигми економіки та її методології й трансформації організаційних процесів в галузевому аспекті до потреб постіндустріального суспільства [1]; обґрунтування ролі інноваційної діяльності в розвитку вітчизняних підприємств [3]; аналіз особливостей інноваційної діяльності в постіндустріальному суспільстві, виявлення впливу інновацій на соціальну динаміку суспільства [4]; дослідження внутрішніх стимулів організації інноваційних процесів постіндустріального суспільства [5]; вивчення взаємозв'язків між інноваціями та стратегією підприємства [7; 17], їх відображення у бізнес-моделі [12; 16];

Отже, можна констатувати, що сучасний науковий пошук з досліджуваної тематики характеризується багаторівневістю та включає різні аспекти теоретичних і методологічних питань формування й розвитку інноваційної компоненти сучасної підприємницької діяльності. Водночас, недостатньо уваги приділяється визначенню змісту таких важливих у контексті постіндустріальної економіки категорій, як «інноваційні потреби», «інноваційні інтереси», «інноваційна рента», виявленню їх взаємозв'язку та взаємовпливу, що перешкоджає формуванню цілісного підходу до формування конкурентоспроможності національної економічної системи на засадах динамічного інноваційного розвитку.

Метою дослідження є визначення змісту та обґрунтування значення інноваційних інтересів підприємництва в умовах постіндустріальної економіки.

Основні результати дослідження. Початок наукового дослідження ролі інновацій у підприємницькій діяльності було закладено у працях класиків політекономії, тобто в доіндустріальну епоху. Зокрема, А. Сміт вказував на наявність безпосереднього впливу технічних винаходів на продуктивність праці та збільшення обсягів виробництва [6, 23–24]. У складі економічних теорій інновацій необхідно відзначити й ідеї Д. Рікардо, який доводив важливість прогресивних науково-технічних нововведень для підвищення майстерності виробників [14]. У працях цих та інших ідеологів капіталізму інновації ототожнювались з принципово новими продуктами, винайденими швидше завдяки сприятливому збігу обставин окремих талановитих особистостей, ніж цілеспрямованому науковому пошуку або ініційованому інтересу підприємців внаслідок усвідомлення ними інноваційних потреб.

Індустріалізація економіки, що охопила країни Європи, США, Японію впродовж ХІХ ст. та супроводжувалась вибуховим зростанням товарної маси внаслідок інтенсифікації виробництва та підвищенням продуктивності праці, призвела до еволюції наукових поглядів щодо інновацій в підприємстві. Увінчують їх економічні ідеї Й. Шумпетера, який чітко виділив новаторську функцію підприємця, що полягає у наявності в нього здібностей знайти вдале економічне застосування науково-технічних, технологічних, організаційних, управлінських та інших винаходів [10, 185]. Водночас, як писав науковець, мотивація підприємця не обмежена прагненням отримати такий надлишок, а має свої принципові особливості і включає (крім збільшення сфери впливу, прагнення до перемоги) задоволення від творчості [10, 189]. Саме цей мотив спонукає підприємця включати інноваційні інтереси до структури своїх загальних інтересів. У цілому в концепції Шумпетера інноваційна діяльність трактується як результат впливу внутрішніх причин, безвідносно зовнішніх подразників, що спонукають підприємця до інноваційно спрямованої дії.

Починаючи з 1960-х рр. інновації починають проникати у все більшу кількість галузей, викликаючи ланцюгову реакцію у взаємопов'язаних сферах та одночасно підвищуючи ступінь динамічності умов господарювання. В умовах постіндустріальної економіки зростає ступінь інтенсивності й активності інноваційного процесу, що відображається у збільшенні частки підприємств та організацій, що активно впроваджують досягнення науково-технічного прогресу й новітні технології. Інноваційні інтереси стають невід'ємною компонентою підприємницької діяльності, оскільки їх формування тепер залежить не лише від мотивів підприємців, а й стимулюється з боку суб'єктів екстернального середовища: споживачів, які стають вибагливішими до якісних характеристик товару; конкурентів, які прагнуть нарощувати здатність до сприйняття й практичного використання нових знань та ідей як провідний чинник конкурентоспроможності; держави, яка створює об'єктивні політико-правові, організаційно-економічні та інші передумови для розвитку інноваційної економіки. За таких обставин ефективне функціонування суб'єктів господарювання можливо лише шляхом управління нововведеннями. Дане положення починає активно обговорюватись і розвиватись у наукових дослідженнях. Зокрема, П. Друкер у відомій праці «Інновації та підприємництво. Практика та принципи» зазначив: «Підприємство, яке не займається інноваційною

діяльністю, неминуче старіє й занепадає..., особливо швидко в теперішніх динамічних умовах» [11, 149]. Тому ефективна система управління підприємством повинна включати наступні напрями: проведення в межах організації роз'яснювальної роботи серед персоналу щодо переваг інновацій, їх привабливості з точки зору забезпечення успішності й стабільності фірми; інноваційні потреби підприємства та часові рамки їх задоволення повинні бути чітко ідентифіковані й оприлюднені; розробка та затвердження плану інноваційної діяльності з чітко прописаними цільовими орієнтирами [11].

Отже, інноваційні потреби сучасного підприємництва можна визначити як необхідність перманентного інноваційного пошуку, що проявляється у прагненні постійно вдосконалювати товари та послуги за рахунок впровадження технічних, технологічних, організаційних та інших нововведень, випереджаючи тим самим очікування споживачів та попереджуючи негативний конкурентний вплив. Потреба в інноваціях визначається шляхом вивчення сильних і слабких сторін діяльності підприємства, протиріч і результатів її роботи, аналізу впливу зовнішніх факторів.

Усвідомлені інноваційні потреби кожного конкретного підприємства набувають форми інноваційних інтересів і виступають об'єктивним спонукальним мотивом інноваційної діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок інноваційних потреб, мотивів, стимулів та інтересів підприємництва, авторська розробка

До найпоширеніших видів інноваційних інтересів підприємництва можна віднести:

- фінансово-економічні – збільшення показників фінансово-економічної ефективності (рентабельності, ліквідності, стійкості тощо), зміцнення конкурентних позицій фірми за рахунок впровадження інновацій;
- соціальні – підтримка наукової творчості, соціальних груп та проектів, котрі несуть в собі інноваційний потенціал;

- пізнавально-особистісні – розширення когнітивних можливостей до сприйняття та використання нової інформації, її продуктивного використання у професійній діяльності, а також налагодження на основі спільних інтересів нових та зміцнення існуючих міжособистісних зв'язків (дружніх, родинних, ділових);

- екологічні – забезпечення позитивного впливу інноваційної діяльності на вирішення проблем сталого розвитку;

- культурно-духовні – взаємодія інноваційного підприємництва з культурою й мистецтвом, дотримання високих норм моралі та наукової етики у ході інноваційної діяльності.

Варто зауважити, що навіть у межах діяльності одного підприємства можуть перетинатись (співпадати, вступати в протиріччя чи навіть конфліктувати) як одновидові інтереси різних суб'єктів, так і різновидові інтереси одного й того ж суб'єкта. Наприклад, процеси технологічного оновлення підприємства, що відповідають фінансово-економічним інтересам, можуть суперечити екологічним інтересам або порушувати усталені міжособистісні ділові зв'язки. Тому узгодження інноваційних інтересів має бути включене до системи обов'язкових завдань інноваційного корпоративного менеджменту.

Синергетична єдність інноваційних потреб, інноваційних інтересів, поєднаних мотивами та стимулами, формує системоутворюючі взаємодії між суб'єктами. О. Шумілін [9] виділяє наступні стадії даного процесу: обмін інноваційною діяльністю, виникнення інноваційних інтересів, практичне впровадження інновації або накопичення інноваційного потенціалу, конституювання інноваційних цінностей (рис. 2).

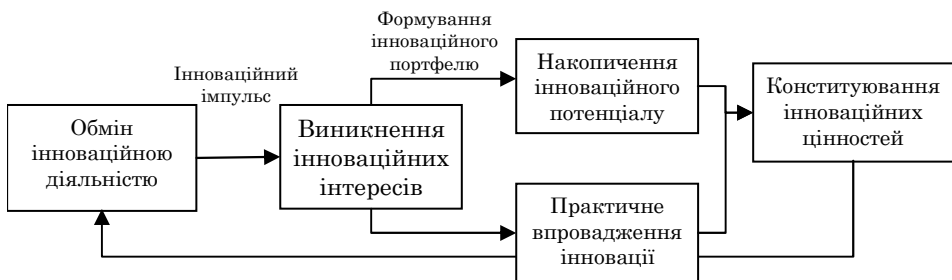

Рис. 2. Інноваційні інтереси як основа системоутворюючих взаємодій, побудовано на основі [9]

На стадії обміну інноваційною діяльністю відбувається конструктивна взаємодія суб'єктів інноваційної діяльності (окремих фізичних осіб, наукових інститутів, підприємств, венчурних компаній, державних структур тощо), у результаті якої відбувається розширення сукупних нових технологій (у галузі виробничої, управлінської, соціальної та іншої активності), що використовуються у професійній сфері. Обмін створює певний інноваційний імпульс, що надходить до суб'єкта інновацій і призводить до включення інноваційного елемента в його діяльність, мотивуючи та стимулюючи його до реалізації інноваційних інтересів.

Далеко не вся інноваційна інформація, отримана суб'єктом господарювання, одразу включається у виробництво. Значна її частина акумулюється у вигляді «інноваційного портфелю». Серед причин, що призводять до утворення часового лагу між придбанням інновації та її впровадженням у практику, можна виділити: відсутність необхідності у невідкладному нововведенні; відсутність фінансової можливості нагального впровадження; невідповідність стратегії розвитку підприємства; професійна або психологічна неготовність співробітників.

Обмін новаторськими ідеями й прийомами поступово перетворює інноваційні орієнтири на норми соціально-економічного життя, що засвоюються як окремими господарюючими суб'єктами, споживачами, так і суспільством в цілому, набуваючи характеру загальних цінностей. Їх практичне закріплення і конституювання відбувається у чотирьох сферах: свідомості людей, професійній діяльності, стилі життя та політиці держави [9].

Формування вищезрозглянутої системи інноваційних взаємовідносин є чинником економічного прогресу країни, передумовою забезпечення соціальної стабільності, тому в умовах постіндустріальної економіки активним учасником інноваційних відносин виступає держава. Державна підтримка інноваційної діяльності полягає не тільки у використанні інструментів прямого та непрямого впливу задля стимулювання появи інноваційних інтересів у підприємницькому секторі, що відповідають стратегії національного економічного розвитку, а й передбачає сприяння розвитку сфери освіти й науки, в тому числі фундаментальних та прикладних досліджень, активну участь державних структур у налагодженні їх співпраці з реальним виробництвом, формування інституційної архітектоники, сприятливої для розвитку інноваційного підприємництва.

Висновки. Вивчення основних етапів генезису категорії «інноваційні інтереси» в історії економіки та розвитку пов'язаних з цим економічних поглядів дозволило прослідкувати її еволюцію в період доіндустріального, індустріального та постіндустріального розвитку людської цивілізації. Встановлено, що інноваційні інтереси підприємництва почали формуватись в умовах індустріалізації економіки під впливом мотивів підприємця-новатора, а остаточне оформлення їх в якості невід'ємної компоненти підприємницької діяльності відбулось із наростанням інноваційної динаміки в постіндустріальному суспільстві. Визначення змісту понять «інноваційні потреби», «інноваційні інтереси» та «інноваційна рента» дозволило сформулювати цілісне уявлення про взаємозв'язки даних категорій, синергетична єдність яких є основою системоутворюючих взаємодій між суб'єктами інноваційної діяльності. Зважаючи на важливе значення останніх для економічного розвитку країни, обґрунтовано необхідність забезпечення державної підтримки інноваційної діяльності, що є перспективним напрямом подальших наукових дискусій та розвідок.

1. *Аджавенко М.М.* Інноваційний розвиток підприємств транспорту в постіндустріальних економічних системах // Збірник наукових праць ДЕТУТ.— Серія: Економіка і управління.— 2012.— Вип. 21–22, Ч. 1. — С. 74–79.

2. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. — М.: Academia, 2004. — 940 с.

3. *Гаврилко П.П., Колодійчук А.В.* Інноваційна діяльність як основа розвитку промислових підприємств // Вісник Хмельницького національного університету.– 2012.– №1. – С. 117–120.
4. *Кузьмина Ж.Ю.* Феномен інноваційної діяльності в постіндустріальному суспільстві // *Argiogi: Электронный научный журнал.*– Серія: Гуманитарные науки.– 2014.– №1 // *cyberleninka.ru.*
5. *Лебедева Л.В.* Природа інноваційних процесів у постіндустріальному суспільстві: Автореф. дис... канд. екон. наук. – К., 2011. – 18 с.
6. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
7. Стратегія підприємства: адаптація організацій до впливу світових суспільно-економічних процесів: Монографія / А.П. Наливайко, Т.І. Решетняк, Н.М. Євдокимова та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2013. – 454 с.
8. *Тоффлер А.* Третья волна. – М.: АСТ, 2010. – 800 с.
9. *Шумилин А.* Формирование системообразующих взаимодействий в инновационном развитии экономики // *Наука и инновации.*– 2014.– №7. – С. 29–34.
10. *Шумпетер Й.* Теория экономического развития. – М.: Директмедиа Пабблишинг, 2008. – 355 с.
11. *Drucker, P.F.* (1985). *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles.* N.Y.: Harper & Row. 288 p.
12. *Entrepreneurship – Creativity and Innovative Business Models.* Edited by T. Burger-Helmchen. Rijeka, Croatia: InTech Janeza Trdine, 2010. 190 p.
13. *Galbraith, J.K.* (2007). *The New Industrial State.* Princeton, N.J.: Princeton University Press. 518 p.
14. *Ricardo, D.* (2001). *On The Principles Of Political Economy and Taxation.* Kitchener: Batoche Books. 333 p.
15. *Rostow, W.W.* (1960). *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto.* N.Y.: Cambridge University Press. 179 p.
16. *Teese, D.J.* (2010). *Business Models, Business Strategy and Innovation.* *Long Range Planning*, 43: 172–194.
17. *Vil, J., MacGregor, S.* (2010). *Business Innovation: What it brings. What it takes.* Barcelona: IESE Business School. 8 p.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2014.